

LUNDS
UNIVERSITET

BESLUT

Diarienummer V 2023/2022

Datum 2023-12-14

Adressat

Justitiedepartementet

Rektor

Yttrande över En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

Ert dnr Ju2023/01830

Bakgrund

Lunds universitet har anmodats att ge synpunkter på rubricerad remiss. Yttranden har inkommit från Samhällsvetenskapliga fakulteten samt från Juridiska fakulteten. Yttrandena bifogas.

Beslut

Beslut om att avge detta yttrande med bifogade bilagor har fattats av undertecknad prorektor i närvaro av förvaltningschef Susanne Kristensson efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av verksamhetscontroller Magnus Ekblad, Universitetsledningens stab.

Lena Eskilsson

SAMHÄLLS-
VETENSKAPLIGA
FAKULTETEN

REMISSYTTRANDE

Diarienummer
V2023/2022

Dekan

Datum 2023-11-29

Rektor

Yttrande: Remiss av En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerade remiss, avger följande yttranden:

- Yttrande (gemensamt) från Rättsociologiska institutionen och Socialhögskolan, samt;
- Yttrande från Sociologiska institutionen.

Sammanfattning

Samhällsvetenskapliga fakultetens yttranden har två olika ställningstaganden där första yttrandet företrädesvis står bakom utredningen, medan det andra inte håller med om att fängelse bör vara påföljden för barn och unga. Olikheterna till trots så bör det uppmärksammas att båda uttrycker en grundläggande gemensam förutsättning, som mynnar i att en fängelsepåföljd för barn måste vara anpassad för barn och separerad från de vuxna intagna.

Det finns en oro att barn och unga i högre utsträckning kommer att behandlas som vuxna ur både en straffrättslig och en samhällsvetenskaplig synvinkel. Utredningen saknar också detaljer och analyser kring hur Kriminalvården ska hantera denna typ av anpassning och exempelvis kunna tillgodose behoven angående hälso- och sjukvård, fritidssysselsättning, kontakt med familjemedlemmar och andra anhöriga, skolarbete och utbildning, den successiva övergången till frihet och eftervård, samt, tillgången till relaterade specialistkompetenser för barn och unga. Kriminalvårdens anstalter präglas redan nu av personalbrist och överbeläggning, och om fängelsepåföljd ska vara ett alternativ för barn och unga krävs att utredningen adresserar alla ovan identifierade utmaningar som för tillfället saknas. Att samhällsvården för barn och unga behöver förbättras har redan identifierats i och med utredningen "För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)".

Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig således bakom inkomna yttranden enligt ovan sammanfattning.

Detaljerade yttranden nedan.

Yttrandet från Rättssociologiska institutionen och Socialhögskolan har utarbetats av universitetslektor Karl Dahlstrand, universitetslektor Lupita Svensson, och docent Arne Kristiansen.

Sammanfattning

Yttrandet ställer sig i huvudsak bakom förslagen som utredningen om frihetsberövade påföljder för unga (SOU 2023:44) presenterar. Kravet på samhällsskydd har ökat och när strafftiderna nu blir längre utmanas påföljden slutna ungdomsvård efter att påföljden infördes för mer än 20 år sedan. Utredningen presenterar olika alternativa lösningar, men då det saknas forskningsbaserad evidens för att ett visst straff eller en viss verkställighetsform ger bättre resultat än andra, föreslås att fängelse ska väljas som frihetsberövande påföljd även för barn och unga och att Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten.

Även om utredningens förslag förefaller väl avvägda, är den övergripande kriminalpolitiska inriktningen att i högre grad än tidigare behandla unga gärningspersoner som vuxna problematisk, både från en straffrättslig synvinkel då proportionalitetsprincipen uttunnas av att den så kallade straffrabatten för unga slopats, och från en samhällsvetenskaplig synvinkel då de unga riskerar att drabbas mer av längre och hårdare straff (pga. prisoniseringseffekten) än vuxna, samt de samhällsekonomiska konsekvenserna av att Kriminalvården växer. Mot bakgrund av utredningen "För barn och unga i samhällsvård" (SOU 2023:66) finns det även ett betydande behov av en förbättrad samhällsvård för barn och unga, inte minst när det gäller SiS.

Nya undersökningar/bakgrundsinformation

Enligt utredningen är en förutsättning för det förslag som utredningen lämnat att Kriminalvårdens verksamhet anpassas till att barn ska vistas där. Exempelvis ska barnen hållas avskilda från vuxna intagna under verkställighetstiden. Att verkställigheten av fängelse ska vara anpassad för barn är således en grundläggande förutsättning, men utredningen beskriver inte närmare hur detta ska genomföras. Det finns således ett behov av ytterligare analys av utmaningarna för att åstadkomma en anpassad verksamhet för barnen inom Kriminalvården.

Utredningsförslaget: Avsnitt "5.5 Om barnkonsekvensanalyser"

Utredningens barnkonsekvensanalys landar i att både SiS och Kriminalvården behöver anpassa sin verksamhet, men eftersom Kriminalvården inte som regel verkställer frihetsberövande påföljder med barn går det inte att jämföra de båda myndigheternas verksamhet utifrån ett barnperspektiv. Barn är personer upp till 18 år och straffmyndighetsåldern är 15. Det var ingen under 18 år som påbörjade fängelsverkställighet under 2022 (Kriminalvården, 2023).

Målet med barnkonsekvensanalyser är att försäkra sig om att barns rättigheter finns med i beslutsfattandet inom en verksamhet för att omsätta

barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa. Därför hade det varit lämpligt att utredningen gav förslag och exempel på hur Kriminalvården aktivt och löpande kan arbeta med barnkonsekvensanalyser inom sin verksamhet i framtiden, eller att i förslaget till fängelselagen för unga införa en bestämmelse om att barnkonsekvensanalyser ska genomföras av Kriminalvården. Det bör överlag införas förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, exempelvis genom ett klagomålsförfarande (jmf SOU 2023:40). Erfarenheter av att arbeta med barnkonsekvensanalyser inom organisationer är även att kvaliteten på beslutsunderlag och beslutsprocesser rörande barnen ökar utifrån en rad olika aspekter (Lundin Karphammar & Kristensson, 2019).

Utredningsförslaget: Avsnitt "6.5 Samtal med barn som avtjänar slutna ungdomsvård"

Utifrån ett samhällsvetenskapligt perspektiv menar vi att utredningen hade kunnat göra mer av intervjumaterialet och uttryckligen hänvisat till intervjuretatsat, eftersom intervjuerna med unga lagöverträdare är en del av utredningens barnkonsekvensanalys. Det ingår även i utredningens direktiv att barn och ungas egna erfarenheter ska tillvaratas, vilket understryker vikten av att detta material bör beaktas i större utsträckning än vad som görs i utredningen. Det noteras att "Flera ungdomar var negativa till tanken att Kriminalvården skulle ta över ansvaret för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för barn och unga" (Ibid, s. 199).

Utredningsförslaget: Avsnitt "10.5 Övergången mellan verkställighet på institution och i frihet"

En avgörande process är övergången mellan livet på institution till livet i frihet. Inför frigivningen aktualiseras anpassad eftervård och fängelselagen (2010:610) beskriver i 11 kap. en rad olika former av särskilda utslussningsåtgärder. Enligt utredningens förslag till fängelselag för unga ska fängelselagens allmänna bestämmelser gälla vid verkställighet i kriminalvårdsanstalt om inte annat följer av fängelselagen för unga. I den föreslagna lagtexten till fängelselag för unga anges i 8 § sista stycket att: "Under den senaste delen av verkställigheten ska den intagna genom konkreta utslussningsåtgärder förberedas för ett liv i frihet", men denna specifika bestämmelse rör endast verkställighet vid särskilt ungdomshem (Ibid, s. 33). Idag finns vissa brister i det stöd som erbjuds unga efter att de frigetts från slutna ungdomsvård (Ibid, s. 274), och därför hade det varit värdefullt om den delen som rör utslussningsåtgärder utvecklats. Under verkställigheten antas koordinatörerna spela en viktig roll för den intagne, men vad gäller när verkställigheten ska upphöra? Enligt utredningen bedöms inte verkställighetstiden bli längre utifrån de aktuella lagändringarna, även om de utmätta strafftiderna kommer att bli längre. Denna slutsats följer av att barnen kommer att bli villkorligt frigivna från fängelset, vilket de inte blivit från den slutna ungdomsvården (Ibid, s. 381). Förslagen bedöms kunna få positiva konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet om den dömda får stöd vid frigivningen och genom att systemet med villkorlig frigivning tillämpas (Ibid). Den avgörande processen runt

övergången mellan verkställighet på institution och livet i frihet borde därmed ha preciserats närmare, särskilt med avseende på samverkan mellan socialtjänst och kriminalvård.

Utredningsförslaget: Avsnitt "10.6.2 Renodling"

Det är för utredningen en given förutsättning att det krävs synnerliga skäl för att kunna döma barn och unga som har begått brott i åldern 15–17 år till en frihetsberövande påföljd, vilket för SiS innebär att de kan renodla sin verksamhet till att enbart avse vård om Kriminalvården tar över ansvaret för att verkställa frihetsberövande påföljder för barn och unga. Det positiva med en dylik förändring skulle innebära att barn och unga som tvångsvårdas tas om hand av en myndighet med ett tydligt vårduppdrag, medan barn och unga som döms för allvarliga brott tas om hand av en annan myndighet med det huvudsakliga uppdraget att verkställa straff. Det skulle göra systemet mer tydligt, inte minst för den unge och det är därför olyckligt att inte vård med stöd av 3 § LVU inkluderas, då ett av rekvisiten är just allvarlig brottslighet.

I den typ av lagstiftning som redan nu finns och som föreslås finns en svår selektionsfråga inbyggd om att ta ställning till vilka unga personer i åldern 15–18 år, som begår allvarliga brott, som skall beredas vård med stöd av LVU, eller hanteras i det straffrättsliga systemet och dömas till påföljden fängelse. Denna selektionsprocess har i tidigare forskning visat på inslag av strukturell diskriminering (se bl.a. Svensson, 2006) och det är därmed av högsta vikt att skapa rättsliga konstruktioner som inte kan tillämpas på ett rättsosäkert sätt för den unga individen.

Referenser

Kriminalvården (2023) KOS – Kriminalvård och statistik.

<https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/kos--kriminalvard-och-statistik/>

Lundin Karphammar, Marie & Kristensson, Ewa (2019) "Barnkonsekvensanalyser – erfarenheter från kommunal verksamhet", i Ponnert, Lina & Sonander, Anna (red.), Perspektiv på barnkonventionen – Forskning, teori och praktik. Lund: Studentlitteratur.

SOU 2023:40 "Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen". <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/08/sou-202340/>

SOU 2023:44 "En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Betänkande av Utredningen om frihets-berövande påföljder för unga". <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/08/sou-202344/>

SOU 2023:66 "För barn och unga i samhällsvård". <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/11/sou-202366/>

Svensson, Lupita (2006) "Häktad eller omedelbart omhändertagen?: En studie om akuta frihetsberövanden av unga lagöverträdare." Stockholm: Stockholms universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-1028>

Yttrandet från Sociologiska institutionen har utarbetats av professor David Wästerfors.

Sammanfattning

Fängelse med Kriminalvården som huvudman bör inte vara den huvudsakliga påföljden för barn och unga, och därmed ställer detta yttrande sig kritisk till utredningens förslag. Tove Björnhedens särskilda yttrande anammas i allt väsentligt (från s. 479 och framåt i utredningen), inklusive tillägget att, om en ökad användning av fängelse för barn och unga ändå skulle genomföras, är det nödvändigt med särskilt anpassade avdelningar för separerade från vuxenavdelningar, även vad gäller personal. Yrkesutbildade lärare, specialpedagoger, psykologer, kuratorer och läkare måste anställas.

(Nedan synpunkter gäller betänkandet i sin helhet och speglar därför inte ett visst/vissa avsnitt.)

En barn- och ungdomsanpassad kriminalvård har inte getts en trovärdig beskrivning och analys

Att yngre personer begår allvarliga brott är ett oroväckande samhällsproblem som motiverar förstärkta insatser inom socialtjänst, skola, polis och rättsväsende. Om då staten väljer att frihetsberöva barn och unga i högre utsträckning än idag behöver det åtföljas av en anpassning av de förhållanden som råder under frihetsberövningen. Det gäller hälso- och sjukvård, fritidssysselsättning, kontakt med familjemedlemmar och andra anhöriga, den successiva övergången till frihet och eftervård samt, inte minst, skolarbete och utbildning.

Utredningen saknar en trovärdig analys av hur en barn- och ungdomsanpassad kriminalvård ska se ut i praktiken. Det har heller inte framkommit tillräckligt starka argument för att kriminalvården – där anstalter redan idag präglas av personalbrist och överbeläggning, med längre inläsningsstider som följd – kan klara en sådan anpassning.

Säkerhetsargumenten är vaga

De argument angående säkerhet som framkommer i utredningen förefaller vaga, som Björnheden visar (s. 483–484):

- (1) även Kriminalvården har utmaningar vad gäller trygghet, säkerhet, våld och hot,
- (2) även LVU-placerade inom SiS ställer ofta höga krav på säkerhet och trygghet och kan agera våldsamt,
- (3) slutna ungdomsvård (det alternativ som är mest närliggande istället för fängelse) har inte alltid drabbats av flest incidenter eller rymningar,
- (4) idén att ”renodla” systemet och låta barn och unga antingen vårdas (av SiS) eller straffas (av Kriminalvården) bygger på föreställningen att intagna

inte uppfattar tiden på särskilda ungdomshem i termer av straff och att Kriminalvården, å sin sida, inte förknippas med rehabilitering.

Det sistnämnda är varken ett faktum eller eftersträvansvärt. Mer rimligt vore att erkänna att både straffande och vårdande aspekter finns närvarande i samtliga statliga responser på brott i dagens samhälle, samt att även fortsättningsvis skilja på hur barn respektive vuxna frihetsberövas och behandlas.

Risk för ohälsa och stärkta kriminella identiteter

Utredningens förslag leder sannolikt till en trafik av personal mellan vuxenavdelningar och de nya barn- och ungdomsanpassade avdelningarna. Intagna unga riskerar att få ett bemötande som präglas starkt av gängse hantering av vuxna kriminella, inklusive kontroll- och säkerhetsrutiner, anstaltskultur och de intagnas anpassningsstrategier.

Det finns skäl att betvivla att den nya ordningen förmår tillgodose barns behov och rättigheter, och istället stärker kriminella identiteter, vilket inte framgår tydligt i utredningens konsekvensanalys.

Utredningen uppvisar inget kunskapsintresse vad gäller hur unga kriminella idag hanterar och formas av vistelser på anstalt, till exempel amerikanska undersökningar som påvisar förvärrad fysisk och psykisk hälsa i vuxenlivet¹.

Skolarbete och utbildning riskerar att åsidosättas

Ansträngningar har gjorts för att både analysera och stärka skolarbete och utbildning inom SiS, och en utveckling har skett inom SiS på det här området, men där finns också ett motstånd som den förknippas med. Att satsa på utbildning i en miljö där pedagogik och skolarbete vanligen inte ens innefattas i begreppet behandling (trots forskning som visar att motsatsen är gynnsamt)² och i personalgrupper där skolarbete står lågt i kurs, är svårt och utmanande.

Att Kriminalvården på kort tid ska bygga upp en helt ny verksamhet med likartat innehåll för barn och unga ter sig inte trovärdigt. Sannolikt kommer utvecklingen istället innebära att barn och unga som frihetsberövas i kriminalvård i stor utsträckning inte får tillgodogöra sig skolgång, trots skolplikt. Trycket på att lägga resurser på säkerhet och kontroll istället för skolarbete förefaller stort.

Utvecklingen leder rimligen inte till minskad brottslighet eller färre kriminella livslopp. Det vore istället önskvärt ur ett brottsförebyggande

---

¹ Barnert, Elizabeth S.; Dudovitz, Rebecca; Nelson, Bergen B.; Coker, Tumaini R.; Biely, Christopher; Li Ning; Chung, Paul J. (2017). "How Does Incarcerating Young People Affect Their Adult Health Outcomes?" *Pediatrics* 139 (2): 2016–2624.

² Wästerfors, David (2014) Lektioner i motvind. Om skola för unga på institution. Malmö: Égalité.

perspektiv, att utveckla verksamheten inom SiS med fler yrkesutbildade lärare, specialpedagoger, psykologer, kuratorer och läkare. Personalens kompetens bör höjas för att stävja en utveckling med yngre personer involverade i grov brottslighet. Kompetenskraven för personal i institutionsvård är relativt låga i Sverige idag.³

Om staten ändå väljer att följa utredningens förslag rekommenderas motsvarande satsning på yrkesutbildade lärare, psykologer, kuratorer och läkare inom Kriminalvården. Om det nu går att uppskatta vårdkostnaden per dygn för nya ungdomsavdelningar inom Kriminalvården – 10 700 kronor – borde det gå att uppskatta hur många minuter per dygn som en intagen får spendera med professionella, såsom lärare, psykologer, socionomer. Det hade gett en talande bild av de sociala konsekvenserna av reformen.

De svåraste fallen av avhoppare från skolan – unga personer involverade i grov brottslighet, ofta med betydande psykisk ohälsa – bör bemötas med samhällets mest excellenta och professionella pedagoger, inte av stressade och underutbildade kriminalvårdare. Att förlita sig på befintlig personalpolitik – och att kriminalvårdare under villkor liknande dagens skulle engagera unga intagna i skolarbete – ter sig inte realistiskt.

---

³ Andersson, Peter & Pålsson, David (2023), "Recension av Whittaker K.J., Holmes, L., Del Valle J.F., & James, S. (red.) (2023). Revitalizing residential care for children and youth. Cross-national trends and challenges. Oxford University Press: Oxford". Socialvetenskaplig Tidskrift 30: 2.

Juridiska fakultetsstyrelsen
Professor Ulrika Andersson
Professor Titti Mattsson
Universitetslektor Christoffer Wong

Rektor vid Lunds universitet
Utredare Magnus Ekblad

Remiss: En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

2023-09-14 Ju2023/01830

Juridiska fakultetsstyrelsen, som beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av professor Ulrika Andersson, professor Titti Mattsson och universitetslektor Christoffer Wong.

Allmänna utgångspunkter

Inledningsvis vill fakultetsstyrelsen påpeka att utredningens uppdrag är tämligen snävt utformat. Utredningen går inte ut på att överväga vilken straffnivå som är lämplig för unga lagöverträdare. Direktivet till utredningen avser endast frågan om hur ett straff ska verkställas när domstolen har kommit fram till att den unge ska dömas till fängelse. Fakultetsstyrelsen vill påtala att det allmänt sett är olyckligt att utredningar får ett så snävt fokus eftersom det blir lätt att förbise principiellt viktiga frågor.

Utredningens förslag ska ses som ytterligare ett steg i ökningen av repressionsnivån såväl generellt som för ungdomar i synnerhet. De senaste årens lagändringar sänder sammantaget ut en signal att alla lagöverträdare som begått brott efter att de fyllt 18 år ska behandlas som vuxna. Nu sänds därtill ut en signal om skärpta straff och ”hårda tag” även beträffande åldersgruppen 15–18 år, d.v.s. personer som är barn enligt barnkonventionen. Det finns för närvarande flera pågående utredningar och lagstiftningsärenden som berör den straffrättsliga behandlingen av barn och det är svårt att överskåda den samlade effekten av de redan beslutade och eventuellt nya lagändringarna på området.

Påföljdssystemet har starkt präglats av ett proportionalitetstänkande; ”straffet ska stå i proportion till brottets allvar”, sägs det ofta. Visserligen är proportionalitet den viktigaste faktorn för lagstiftaren att beakta vid bestämmandet av brottets abstrakta straffskala. Även vid domstillfället när det konkreta straffvärdet för brottet ska fastställas är proportionalitet viktigt, och det är brottets konkreta straffvärde/straffmättningsvärde som läggs till grund för valet av påföljd (*vad* och *hur mycket*). Fakultetsstyrelsen menar dock, att när påföljden väl har bestämts, har proportionalitet spelat ut sin roll för frågan *hur* påföljden ska verkställas. Vid verkställighet finns det därför ett tämligen stort utrymme att beakta individuella omständigheter kring den dömda. Utformningen av verkställighet ska respektera de krav som ställs i barnkonventionen. Artikel 37 stadgar att en frihetsberövande påföljd får ske endast

som en sista utväg och för kortast lämpliga tid och, när en frihetsberövande påföljd är nödvändig, ska barnet behandlas humant och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder, vilket innebär att ett barn som är strax över 15 år inte ska behandlas som ett barn som närmar sig 18 år. Det finns således anledning att överväga om en så sträng verkställighetsform som vistelse i fängelseanstalt bör begränsas till fall då verkställighet av det aktuella straffet kommer att ske efter att den dömda fyllt 18 år (t.ex. i ett fall där ett barn som är 17 år och 6 månader döms till fängelse i fyra år). Därutöver stadgar artikel 40 att alternativ till anstaltsvård ska finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet. Fakultetsstyrelsen menar att alternativ till anstaltsvård bör väljas i första hand och andra hänsyn, såsom risk för fritagning, bör komma i andra hand och i så fall bör valet av fängelseanstalt motiveras av omständigheterna kring det enskilda fallet, alltså inte genom en generell regel.

Som nämnts ovan är påföljdssystemet starkt präglat av proportionalitetstänkande, särskilt vid fastställelsen av brottets straffvärde/straffmättningsvärde, vilket också avgör frågan om val av påföljd. Fakultetsstyrelsen har ingen invändning emot detta. Däremot vill fakultetsstyrelsen påpeka att det finns en risk för dubbelräkning om omständigheter som påverkat brottets straffvärde/straffmättningsvärde beaktas ytterligare vid val av verkställighetsformen för den fastställda påföljden.

En annan av fakultetsstyrelsens allmänna utgångspunkter är att en lag bör återspegla ett problems kärnområde och således hantera de typfall som berör de mest vanligt förekommande situationerna. Visserligen kan en lag ge möjlighet att hantera även de mer sällsynta fallen, men då ska bestämmelserna för de särpräglade fallen utformas som undantag till huvudreglerna.

Utredningen har i ett särskilt kapitel tagit upp utgångspunkterna för reformen. Fakultetsstyrelsen delar utredningens konstaterande att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet även om principen inte kan sägas ha fått genomslag i utredningen. Fakultetsstyrelsen delar också utredningens utgångspunkt att fokus bör vara att minska skadeverkningar, att förebygga återfall och att underlätta den unges återanpassning i samhället vid verkställighet av frihetsberövande påföljder för barn och unga. Utredningen har tagit upp den kompromiss som kan vara nödvändig mellan å ena sidan straffsystemets proportionalitet- och ekvivalenstänkande och å andra sidan bl.a. samhällsskydd och intresset av att skydda barn från alltför långtgående straff. I detta sammanhang vill fakultetsstyrelsen erinra om att principerna om proportionalitet och ekvivalens främst är aktuella vid bestämmandet av straffvärde och straffmättningsvärde för ett brott och mindre viktigt för frågan om vilken form som verkställigheten ska ha. Den viktigaste av utredningens utgångspunkter är dock, enligt fakultetsstyrelsens mening, stådpunkten att den myndighet som anförtros ansvaret för verkställigheten av frihetsberövande påföljder för barn och unga ska tilldelas tillräckliga resurser för uppdraget; detta gäller oavsett om verkställigheten äger rum i ett särskilt ungdomshem eller i en fängelseanstalt.

Betänkandet lämnar förslag till ett stort antal författningar. De flesta av dessa har dock karaktär av följdändringar varför fakultetsstyrelsen valt att begränsa sitt yttrande till förslaget till ändringar i brottsbalken och förslaget till en ny fängelselag för unga.

Ändringar i brottsbalken

Utredningens förslag utgår från huvudprincipen att verkställighet av en frihetsberövande påföljd ska ske vid en fängelseanstalt. Det nya i förslaget är att detta ska gälla även en lagöverträdare som begått brottet innan han eller hon fyllt 18 år. För den nyssnämnda gruppen ska påföljden enligt nu gällande rätt (32:5 BrB) bestämmas till sluten ungdomsvård, en påföljdsform skild från fängelse. Förslaget innebär att sluten ungdomsvård upphör att vara en påföljdsform. Om förslaget antas av riksdagen så kommer det att vara samma påföljdsform som gäller för alla som döms till fängelse men verkställighet av påföljden får undantagsvis ske vid ett särskilt ungdomshem om brottet begåtts av någon innan hen fyllt 18 år. Att påföljden verkställs vid ett särskilt ungdomshem innebär att det är SiS som är ansvarig för verkställigheten, till skillnad från Kriminalvården som svarar för verkställigheten i fängelseanstalt.

Undantagsregeln för barn får enligt förslaget tillämpas ”om det finns synnerliga skäl hänförliga till den tilltalades ålder eller andra personliga förhållanden”. Med ”ålder” avses den dömdes ålder vid verkställighet och ”andra personliga förhållanden” kan avse bl.a. barnets behov av stöd- och omsorgsinsatser. Att det är fråga om att rätten *får* besluta om särskilt ungdomsvård innebär att undantaget är fakultativt och kravet på ”synnerliga skäl” gör att undantaget ska tillämpas restriktivt. Denna konstruktion förefaller sätta barnet i andra rummet och det kan ifrågasättas om barnets bästa beaktas i tillräcklig grad vid utformning av denna systematik.

Som nämnts ovan är fakultetsstyrelsen införstådd med att det kan finnas fall då verkställighet i fängelse skulle kunna vara motiverad bl.a. med hänsyn till samhällsskydd, varför det ska finnas utrymme för att besluta om verkställighet i fängelse i dessa fall. Det främsta argumentet som utredningen lagt fram för verkställighet i fängelse är att denna verkställighetsform på ett bättre sätt förebygger rymning och fritagning av den dömd. Som nämnts ovan anser fakultetsstyrelsen inte att proportionalitetstänkande ska påverka valet av verkställighetsform, utan enbart har betydelse för straffvärdet/straffmättningsvärdet. Möjligheten att besluta om verkställighet i fängelse bör i stället utformas som en reservbestämmelse som tillämpas i undantagsfall och efter en individuell riskbedömning. Fakultetsstyrelsen föredrar således en huvudregel som innebär att – om påföljdsformen sluten ungdomsvård slopas – verkställighet av fängelsepåföljden ska ske vid ett särskilt ungdomshem och endast om det finns synnerliga skäl ska rätten kunna besluta om verkställighet i fängelse.

Inte minst mot bakgrund av barnkonventionens krav förutsätter verkställighet i fängelse att Kriminalvården ges tillräckliga ekonomiska och personella resurser att ta tillvara barnets behov. Samtidigt kan resurser ges till SiS för att förstärka säkerhet och rutiner vid de särskilda ungdomshem som används för verkställighet av fängelsepåföljd. Fakultetsstyrelsen kan inte bedöma om resursanvändningen blir mer effektiv om satsningar görs främst på Kriminalvården eller på SiS.

Sammanfattningsvis anser fakultetsstyrelsen att det i ett straffrättsligt perspektiv inte finns några särskilda skäl att som huvudregel välja verkställighet i fängelse framför sluten ungdomsvård när en frihetsberövande påföljd är nödvändig. Med hänsyn till att flera utredningar inom närliggande områden nyligen lämnat betänkanden eller kommer att göra det snart, är det inte heller lämpligt att genomföra lagändringar utan att ha en helhetsbild över det regelverk som kommer att gälla.

Förslaget till fängelselag för unga

Om regeringen bestämmer sig för alternativet att ersätta sluten ungdomsvård med fängelse för lagöverträdare mellan 15 och 18 år finner fakultetsstyrelsen att det är lämpligt att de särskilda bestämmelserna som berör unga lagöverträdare samlas i en egen fängelselag för unga. Visserligen finns det redan nu särskilda bestämmelser i fängelselagen (och andra föreskrifter som meddelats av Kriminalvården) som beaktar barns rätt till skolan, sysselsättning samt vård och behandling. Men en egen fängelselag för barn och unga skulle bidra till att deras situation vid frihetsberövandet blir mer överskådlig och även underlätta bedömningen av huruvida intresset av barnets bästa har tillgodosetts.

Fakultetsstyrelsen lämnar följande synpunkter på utredningens förslag till en fängelselag för unga.

Formellt är fängelselagen för unga tillämplig på alla som inte fyllt 18 år vid verkställighet av ett fängelsestraff. Med hänsyn till att straffansvaret inträder först när någon har fyllt 15 år och det är fråga om allvarliga brott som kräver sin tid för brottsutredning och rättegång (eventuellt genom flera instanser) kommer den nya lagen att beröra barn som lägst är närmare 16 år än 15 år. Den praktiska utformningen av verkställigheten bör således återspegla detta.

Redan idag finns en bestämmelse i 2:3 fängelselagen som föreskriver att en intagen som är under 18 år i princip inte får placeras så att han eller hon vistas tillsammans med vuxna intagna. I förslaget till fängelselagen för unga finns en bestämmelse (2:1) som föreskriver att verkställighet i fängelse ska ske vid en särskilt anpassad ungdomsavdelning, om det inte kan anses vara till den intagnes bästa att placeras vid en annan avdelning. Själva lydelsen av lagbestämmelserna förefaller uppfylla minimikravet i artikel 37 barnkonventionen att barn ska hållas åtskilda från vuxna såvida det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra det. Trots detta kvarstår i praktiken en risk att barnets grundläggande säkerhet och välbefinnande samt förmåga att hålla sig undan brott och återanpassas till samhället, äventyras när ungdomsavdelningar inryms i ett fängelsesystem avsett för vuxna.

Enligt delegation

Ulrika Andersson

Titti Mattsson

Christoffer Wong